

Міжпредметний зв'язок та елементи випереджаючого навчання як запорука успішного засвоєння програмного матеріалу дітьми, які мають вади слуху

Анотація. У статті наголошується на актуальності питання міжпредметних зв'язків та випереджаючого навчання по засвоєнню програмного матеріалу дітьми, які мають вади слуху. Виникнення потреби виконання різних ділянок у контексті спільної діяльності приводить до спеціалізації та вдосконалення професійних навичок кожного з учасників педагогічного процесу. Виникає професійне співробітництво. Діяльність кожного учасника підпорядкована загальній меті. Розкривається інноваційний підхід у навчанні дітей з вадами слуху у реабілітаційному центрі.

Ключові слова: сумісна робота, узгодженість, міжпредметний зв'язок, активний словник, активізація пізнавальної діяльності.

Інноваційний підхід у навчанні дітей з вадами слуху у реабілітаційному центрі зорієнтований на залучення дитини з порушенням слуху до мовної реальності, до формування комунікативної поведінки та до створення умов для соціальної адаптації дитини. Створюється це шляхом, командної роботи фахівців реабілітаційного центру. Поєднання таких якостей окремих людей у процесі взаємодії, які сприяють успішному виконанню спільної діяльності прийнято називати сумісністю (С.Д. Максименко). Все частіше в педагогічних колах обговорюються питання професійного співробітництва. Саме завдяки правильній організації професійного співробітництва всі учасники починають усвідомлювати відповідальність за успіхи учнів, орієнтуються на використання інновацій у викладанні, а також виявляти готовність тісно співпрацювати, що в свою чергу позитивно впливає на організацію навчального процесу дітей. Це сумісна робота всіх вчителів, які працюють на класі протягом дня, тижня, місяця. Планування матеріалу, який повторюється на кожному етапі навчання чи виховання, плавний перехід від одного виду діяльності до іншого з урахуванням постійного промовляння заданого мовленнєвого матеріалу у різному контексті але з єдиною метою: краще засвоїти матеріал та сформувані зв'язні мовлення. Велика увага приділяється і на формування механізмів, які роблять це мовлення учнів розбірливим і зрозумілим та допомагають дитині усвідомити зміст зверненого до неї мовлення.

Основна суть сурдопедагогічних заходів – утворення певних умов для психічного розвитку дітей, які мають значні порушення слуху. Адже при відсутності спеціальних занять у дітей з порушенням слуху спостерігається відставання в психічному та інтелектуальному розвитку, недорозвинення або відсутність мовлення, невміння спілкуватися через несформовані навички сприйняття мови оточуючих. Як зазначав Л.С. Виготський, зачатки мовленнєвого розвитку, що припадають у нормальної дитини на півтора року, у глухій дитини появляються інколи тільки у шкільному віці і то в зовсім іншій формі. А тому такі діти відрізняються характерними особливостями поведінки

у вигляді підвищеного психічного виснаження, емоційного збудження, нахилу до негативізму, рухливої розгальмованості.

Процес навчання дітей з вадами слуху дуже складний. Правильно організована робота виявляє свій позитивний вплив на якість навчання дітей. Утворення кваліфікованого мікроколективу, безумовно, впливає на якість роботи. Дуже добре, коли всі члени мікроколективу мають спеціальну освіту, володіють сучасними методиками корекційної роботи, відрізняються творчим відношенням до своєї праці, зацікавленістю в отриманні добрих результатів, тісним контактом. Такий колектив в особах учителя початкових класів, учителя індивідуальної роботи, учителя образотворчого мистецтва та вихователя склався на початку 2013-2014 навчального року.

Розпочинаючи новий навчальний рік, кожен педагог мікроколективу 2-Б класу усвідомлює вимоги сучасності щодо навчання та виховання дітей з особливим потребами. Безперечно, роботу треба розпочинати з вивчення природи дефекту слух, причин виникнення певних вад вимови та вад мовлення своїх вихованців. Для цього в перші дні поточного навчального року педагоги переглянули документи кожного учня, ще раз переглянули анамнез та особливості розвитку дитини з перших місяців життя та в дошкільний період, розглянули висновки консиліумів за минулий навчальний рік.

Далі разом з психологом було узгоджено, як проводити спостереження за кожним учнем, для визначення степеню здатності до успішного навчання. Після проведеного консиліуму визначили напрямки в роботі, що в подальшому сприятиме повній адаптації кожного учня у навчальному просторі, в умовах спеціального навчання. Адже торішня практика показала, що більшість дітей мала недостатню мотивацію до навчання в школі, невідповідність перебування в умовах нового середовища, першокласники довго зивкали до вихователя, вимог учителя та специфічної форми проведення індивідуальних занять.

Тому з перших днів 2014 – 2015 навчального року педагоги почали роботу з вивчення висновку обласної та шкільної медико-педагогічної комісії, які обстежили рівень інтелектуального розвитку, стан слуху та слухового сприймання, стан вимови та мовленнєвого розвитку дітей, характер їх поведінки, характер взаємовідносин з однокласниками. Результати обстеження намалювали цілісну картину, а педагоги визначили шляхи впливу на особистість кожної дитини. Узгодженість у роботі мікроколективу класу дає можливість впроваджувати єдину систему корекційних заходів, обирати і застосовувати певні прийоми в навчанні та вихованні учнів.

У своїй роботі педагоги класу розробляють технології розвивального навчання та виховання, технології інтерактивного навчання та виховання, технології особистісно орієнтованої розвивальної освіти, застосовують інноваційні методи в навчанні дітей зі зниженим слухом.

Особливу увагу педагоги приділяють дітям, які мають комбіновані вади. У класі є учні, які, крім первинного дефекту – зниження слуху та пов'язаного з ним недорозвинення мовлення, мають відхилення в рівні психічного та розумового розвитку й особливості поведінки, що впливає на засвоєння програмового матеріалу. Такі діти знаходяться під постійним контролем

педагогів, а при необхідності направляються на шкільну та обласну медико-педагогічну комісію. Педагоги класу постійно рекомендують батькам таких дітей консультуватися в психоневролога, психіатра та психолога; здійснювати відповідне лікування дітей; своєчасно протезувати дітей сучасними слуховими апаратами та ремонтувати їх у разі потреби.

Корекційно-розвиваюче навчання відбувається на всіх уроках та в позаурочний час. Кожен педагог усвідомлює, що в його роботі мають бути реалізовані певні принципи навчання: підсилення практичної направленості матеріалу, що вивчається; виділення суттєвих ознак явищ, з опорою на життєвий досвід дитини; на міжпредметні зв'язки, введення в зміст планів корекційних розділів навчальних програм, що передбачають активізацію пізнавальної діяльності; формування в учнів діяльних функцій, необхідних для розв'язання учбових задач та формування мовлення як, по-перше, засобу спілкування, по-друге, засобу пізнання, так і засобу впливу.

Складовою частиною корекційно-розвивального навчально-виховного процесу є індивідуально-групова робота, спрямована на корекцію індивідуальних недоліків розвитку дитини. Учитель на уроках, учитель індивідуальної роботи на своїх заняттях, вихователь в позаурочний час мають за мету не тільки підвищити загальний інтелектуальний рівень розвитку дитини, а й через оволодіння дітьми словесною мовою, через формування в учнів здатності сприймати й розуміти звернену мову, активізувати пізнавальну діяльність учнів. Педагоги та вихователі розв'язують конкретні задачі предметної спрямованості: підготовка до сприймання важких тем учбової програми (пропедевтика), усунення пробілів у попередньому навчанні.

Єдність у роботі членів педколективу проявляється в постійному обміні знаннями про найбільш доцільні методи навчання, прийоми та засоби, ідеальний підхід у роботі з подолання вад мовлення та вимови в учнів, удосконалення їх здатності сприймати мовленнєвий матеріал, засвоювати програмний матеріал – це сумісне планування, коли всі члени мікроколективу добре знають програму певного класу, опрацьовують одну й ту саму тему, але використовують більш різноманітніший мовленнєвий матеріал. Тим самим збагачуючи обсяг уявлень дітей, їх активний словник, що зумовлює в свою чергу їх розумовий розвиток.

Слід сказати, що дуже корисно використовувати одні ті ж види роботи, прийоми, дидактичний матеріал, складати лексичну картотеку до кожної програмної теми, що полегшує учням швидше орієнтуватися в завданнях, при побудові відповіді, запам'ятовуванні термінів, нових складних слів та словосполучень. Це стосується і роботи з формування мовлення взагалі, роботи над збагаченням лексики, а також роботи з опануванням учнями читанням. Адже техніка читання складається з таких важливих складових: мовленнєве дихання, що зумовлює злитість; володіння голосом, що зумовлює додержання словесного та логічного наголосу, інтонування; темп мовлення тощо. Практичний досвід доводить: без узгодженої роботи вчителів та вихователя класу над цими компонентами читання та й усного промовляння не можна отримати задовільних або добрих результатів.

Зв'язок між учителем-класоводом, вихователем та вчителем індивідуальної роботи здійснюється також через постійне використання таблиць стану слуху та мовленнєвого профілю учнів класу, визначення контрольних звуків. Щотижневі фонетичні та мовленнєві зарядки, які проводяться вчителем та вихователем класу дозволяють закріпити надбані учнями навички вимови певного звуку та попередити їх втрату та сформувати самоконтроль учнів за своєю вимовою.

Таблиці, що відображають стан вимови учнів мають бути динамічними, тобто в них повинна бути відображена динаміка виправлення певного дефекту. Учитель індивідуальної роботи вносить свої позначки, вчитель і вихователь знайомляться з цими даними та використовують ці відомості щодо вимог до якості вимови та формування самоконтролю учнів у процесі висловлювань, які можуть пред'явити учням на уроці та в позаурочний час. Педагоги класу застосовують різні види заохочення учнів під час навчального процесу, інформують батьків про успіхи їх дитини, залучають батьків до виправлення вад. Адже тільки тоді в учнів у оптимальні строки автоматизуються звуки, які були опрацьовані на індивідуальних заняттях.

Для вчителя-класовода та вихователя та й кожного учня важливим є те, що на парті розміщені контрольні звуки. При відповідях учнів педагоги контролюють вимову цих звуків, звертають увагу учнів на обов'язковість додержання вимог при вимові слів, які мають контрольні звуки. Це сприяє виробленню в учнів механізму слідкування за своєю вимовою. Учитель індивідуальної роботи інформує вчителів та вихователя про прийоми корекції вимови звуків, дає рекомендації щодо застосування різних тренувальних вправ у роботі з засвоєння сформованих навичок.

Єдність вимог та їх диференціація дуже важлива в оцінюванні досягнень учнів. Всі вчителі класу повинні слідкувати за додержанням слухомовленнєвого режиму, який є невід'ємною частиною роботи з розвитку мовлення в Центрі.

Подолати важкі вади вимови учнів та подолати недоліки мовлення, письма – дуже важкий і іноді затяжний процес. Зусилля кожного педагога класу спрямовуються на узгоджену роботу. Компетентність педагогів у застосуванні всього арсеналу методів, прийомів та засобів у навчально-виховному процесі – ось запорука успішного засвоєння учнями не тільки кожного звуку, вміння сприймати слова та виділяти важкі звуки в цих словах, правильно відтворювати ці слова, відображати їх на письмі. Саме рівень сформованості фонематичних процесів, оволодіння дітьми аналізом та синтезом мають велике значення для успішного навчання. Велике значення при цьому має фактор візуального запам'ятовування слів (глобальне зчитування з губ). Різноманітні тренувальні вправи на уроці, під час індивідуального заняття та при проведенні позаурочного заходу сприяють формуванню такого важливого навичку в учнів як самоконтроль (при спроможності учнів – слуховий, слухо-зоровий або кінестетичний, із застосуванням дактилю). Це сприяє подоланню дефектів вимови та виключає помилки при письмі.

Активна співпраця вчителів та вихователя, взаємодідування уроків та занять сприяють тому, що учні відчувають себе більш впевненими, стають

розкутими при відповідях на запитання, їх мовлення стає більш грамотним, поповнюється активний словник, що дуже впливає на їх успішність з загальноосвітніх дисциплін.

Суттєвий вплив на поліпшення мовлення має постійне використання індивідуальних слухових апаратів на всіх етапах навчально-виховного процесу. Це особливо помітно, коли педагоги заохочують учнів, підтримують їх морально.

Особливим моментом в житті мікроколективу є підготовка до відкритих уроків та свят. Всі педагоги беруть участь в підготовці заходу: по-перше, обговорюють тему уроку чи позакласного заходу; по-друге, обмірковують, яку мету треба обрати; по-третє, обговорюють сам процес заходу, тобто які форми та види роботи доцільно обрати, який мовленнєвий матеріал необхідно опрацювати з учнями, як оформити урок чи заняття наочним та дидактичним матеріалом. Важливе значення для кожного члена колективу має демонстрація вміння показати специфіку проведення уроку чи заняття та реалізацію спеціальних принципів навчання дітей, що мають знижений слух. Це прослідковується протягом навчального року на всіх відкритих заходах, чи то урок вчителя-класовода, чи індивідуальне заняття, чи позакласний захід. Учні, спостерігаючи таку єдність у роботі своїх педагогів, отримують уроки добра, зразки взаємопідтримки, зразки до наслідування. Це також є реалізацією і виховної мети, до чого завжди прагнуть і вчителі, і вихователі.

Наглядним прикладом співпраці педагогів класу та вихователя може бути підготовка до уроку природознавства з теми «Рослини – символи України».

Педагоги класу застосували метод спільного проекту. На перший план виступила пропедевтика як засіб випереджаючого навчання. Учитель класу визначився з темою уроку, обміркував мету та структуру, зміст та заходи його проведення, підібрав необхідний мовленнєвий матеріал.

Учитель надав учителю індивідуальної роботи та вихователю примірний план уроку.

Календарне планування уроку образотворчого мистецтва відбувається у комплексі з календарним плануванням навчальних предметів та плануванням сурдопедагога відповідного класу. Мовленнєвий матеріал заздалегідь узгоджується між всіма педагогами, які сприяють навчальному процесу даного класу. Вся корекційна робота вибудовується, згідно рекомендаціям вчителя індивідуальної роботи, враховуючи стан втрати слухової функції та стану мовлення учнів.

На даному уроці проводилась комплексна робота над наголосом та над контрольним звуком «С». Навчальна задача уроку – намалювати червону калину прийомом – малюнок мазок пальцем.

Під час виконання роботи постійно проводився контроль за технікою малювання, коригувалася звуковимова та наголос.

На протязі уроку проводилась патріотична робота, великий емоційний підйом викликали в учнів вірш-пісня героїчних українських стрільців та роботи гуртківців нашого Центру «Петриківська квітка». Така спільна комплексна робота – це якісний результат в корекційному напрямку, в виховані особистості дитини, творчих здібностей та аналітичного мислення.

Далі настає черга вчителя індивідуальної роботи. На індивідуальних заняттях опрацьовується вимова необхідних слів-назв (демонструються слайди із зображенням рослин), проводиться робота зі складання речень, які будуть необхідними на уроці та на позакласному заході. Для того, щоб учні на уроці могли правильно прочитати прислів'я, продекламувати віршики, вчитель індивідуальної роботи обов'язково нотує їх тексти. Далі він опрацьовує віршики з учнями. Щоб учні говорили правильно, учитель індивідуальної роботи спочатку опрацьовує складні у вимові сполучення звуків у словах, далі опрацьовуються злитість вимови та словесний наголос при читанні слів та речень у віршиках. Сурдопедагог звертає увагу учнів на необхідність дотримання пауз на розділових знаках та застосування смислових пауз. Опрацювання тексту віршків завжди іде із застосуванням вправ на виразність. Учитель завжди дає зразки виразного читання, далі учитель і учень переходять до спряженої вимови, а потім самостійного читання та декламування учнем. Це приводить до того, що учні достатньо виразно і правильно декламують віршики.

Після попереднього опрацювання слів-назв, певних фраз, текстів віршків про калину на індивідуальних заняттях, учні були вже готові до уроку. Вони мали можливість неодноразово проговорити слова та фрази, вони тренувалися у сприйманні мовленнєвого матеріалу на слух або слухо-зорово, вони бачили малюнки (слайди) рослин, які є символами України, тримали в руках гілочки верби та калини. Тобто були задіяні всі їх аналізатори, їх особистий досвід, що завжди сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Учні мали можливість неодноразово проговорити слова та фрази, потренуватись у сприйманні мовленнєвого матеріалу на слух або слухо-зорово, вони бачили малюнки рослин, які є символами України, тримали в руках гілочки верби та калини, малювали їх. На уроці, що проводив вчитель, учні розглядали слайди, свої малюнки, коментували їх вивченими віршиками.

Одним із напрямків модернізації освіти – орієнтація педагогів на надання допомоги сім'ям, широкє залучення батьків до роботи з учнями та підвищення відповідальності батьків за виховання та навчання своїх дітей. У контексті освіти дітей з особливими потребами зазначені освітні пріоритети – особливо виправдані, набувають ще більшої значущості. Робота з батьками є важливим моментом корекційного процесу. Члени мікропедколективу постійно притягають до співпраці батьків дітей як учасників педагогічного процесу. Педагоги класу знайомлять батьків з особливостями їх дітей: з картою вад мовлення та вимови, пояснюють причини їх виникнення, а також з перспективою отримання позитивних результатів. Щоб батьки не були в стані очікування, вони отримують рекомендації щодо співпраці з педагогами, тобто завдання для закріплення певних навиків дітьми вдома.

Всі завдання, що отримують діти повинні контролюватися батьками. А педагоги в свою чергу приймають своєрідні звіти від батьків про виконану роботу.

Таким чином, ще до уроку учні мали можливість неодноразово проговорити слова та фрази, потренуватись у сприйманні мовленнєвого матеріалу на слух або слухо-зорово, вони бачили малюнки рослин, які є

символами України, тримали в руках гілочки верби та калини, малювали їх. Уже на уроці, що проводив вчитель, учні розглядали слайди, свої малюнки, коментували їх вивченими віршиками. Дітям було легко відповідати на питання. Діти були уважними та дуже зацікавленими.

Висновки: Проведений аналіз здійснення міжпредметних зав'язків та елементів випереджаючого навчання переконув у важливості проведеної роботи по засвоєнню програмного матеріалу дітьми, які мають вади слуху. Розподіл праці між різними учасниками педагогічного процесу приводить до спеціалізації та вдосконалення професійних навичок кожного з учасників. Інноваційний підхід, який зорієнтований на єдності вимог учителя класу та вчителя індивідуальної роботи, вчителя образотворчого мистецтва, а також вихователя впродовж дня, робота батьків вдома привели до отримання хороших результатів при засвоєнні навчального матеріалу, формуванні мовлення та збільшили активний словник дитини, яка має вади слуху.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED):

1. Багрова І.Г. Навчання слабочуючих учнів сприйманню мовлення на слух. – М., Просвещение,- 1990 рік.
Bagrova I.G. (1990). Navchannja slabochujuchih uchniv sprijmannju movlennja na sluh. (Studies of defect of ear students broadcasting perception for an ear). Moskva: Prosveschenie (In Russian).
2. Виготский Л.С. Проблемы развития психики. том 3. М. Педагогика. 1983. 366 с.
Vigotskiy L.S. (1983). Problemy razvitija psihiki. Tom 3. Moskva Pedagogika (In Russian).
3. Назарова Т.П. Методика розвитку слухового сприймання у дітей з порушенням слуху. Глави 5,6,7.- М., Просвещение, – 2001 рік.
Nazarova T.P. (2001). Metodika rozvitku sluhovogo sprijmannja u ditej z porushennjam sluhu (Children have a method of development of auditory perception with violation of ear). Moskva: Prosveschenie (In Russian).
4. Назарова Л.П., Рогачова Т.К. Вплив роботи з розвитку слухового сприймання на вимову учнів школи слабочуючих II відділення. Л., 1975 рік.
Nazarova L.P., Rogacheva T.K. (1975). Vplyv roboty z rozvytku slukhovoho sprymannia na vymovu uchniv shkoly slabochuiuchykh II viddilennia (Influence of work from development of auditory perception on the pronunciation of students of school of slabochuyuchikh of the II separation). Lviv (In Ukrainian).
5. Литвинова В.В. Інноваційні процеси в соціальній школі для дітей з порушенням слуху. Науково-методичний збірник. К., 2009 рік.
Litvinova V.V. (2009). Innovatsiini protsesy v sotsialnii shkoli dlia ditej z porushenniam slukhu (The Innovative processes at social school for children with violation of ear). Kyiv (In Ukrainian).
6. Жук В.В. Напрямки, зміст та очікувані результати корекційно-розвивальної роботи з учнями середніх класів зі зниженим слухом. Науково-методичний збірник.К., 2009 рік.
Zhuk V.V. Napriamky, zmist ta ochikuvani rezultaty korektsiino-rozvyvalnoi roboty z uchniamy serednikh klasiv zi znyzhenym slukhom (Directions, maintenance and

expected results, correction-developing work with the students of middle classes with a mionectic ear). Kyiv (In Ukrainian).

7. Липа В.А. Основи корекційної педагогіки. – К., Здоров'я, – 2001 рік.

Lipa V.A. (2001). *Osnovy korektsiinoi pedahohiky (Bases of correction pedagogics)*. Kyiv: Zdorovia (In Ukrainian).

8. Колупаєва А.А. Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір як напрям гуманізації системи освіти.

Kolupaeva A.A. *Intehruvannia ditei z osoblyvostiamy psykhofizychnoho rozvytku v zahalnoosvitnii prostir yak napriam humanizatsii systemy osvity*. (In Ukrainian).

9. Засенко В.В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами. http://canada-ukraine.org/ukr_Jumal_VI.htm

Zasenko V.V. *Suchasni problemy teorii i praktyky navchannia ditei z osoblyvymy potrebamy*. Retrieved from http://canada-ukraine.org/ukr_jumal_vi.htm (In Ukrainian).

10. Назарина В.В. Дитина з розладом слуху: особливості спілкування. – К., Дошкільне виховання. – №10 – 2002 рік.

Nazarina V.V. (2002). *Dytyna z rozladom slukhu: osoblyvosti spilkuvannia (Child with disorder of ear: features of intercourse)*. Kyiv: Preschool education, 10 (In Ukrainian).

Rodymenko I.M. Intersubject connection and elements of led studies as mortgage of successful mastering of programmatic material by children which have defects of ear

Abstract. In the article it is marked on actuality of question of intersubject connection and passing ahead studies on mastering of programmatic material by children that have defects of rumor. The origin of necessity of implementation of different areas in the context of joint activity results in specialization and perfection of professional skills each of participants of pedagogical process. There is a professional collaboration. Activity of every participant is inferior general to the aim. Innovative approach opens up in the studies of children flawly ear in a rehabilitation center.

Key words: *compatible work, co-ordination, intersubject connection, active dictionary, activation of cognitive activity.*

Родименко И.М. Межпредметная связь и элементы опережающего обучения как залог успешного усвоения программного материала детьми с нарушением слуха

Аннотация. В статье делается ударение на актуальные вопросы межпредметных связей и опережающего обучения в усвоении программного материала детьми с нарушения слуха. Возникновение необходимости исполнения разных участков в контексте общей деятельности приводит к специализации и усовершенствования профессиональных навыков каждого из участников педагогического процесса. Возникает профессиональное сотрудничество. Деятельность каждого участника подчиняется общей цели. Раскрывается инновационный подход в обучении детей с нарушением слуха в реабилитационном центре.

Ключевые слова: *совместная работа, согласованность, межпредметная связь, активный словарь, активизация познавательной деятельности.*